

11/11/80

Jesper Hoffmeyers evolutions-cirkus

Ny biologisk hel-
hedsteori anklages
for at udtrykke en
totalitær ideologi

Af THOMAS SÖDERQVIST

Jesper Hoffmeyer: »Evolution, økologi og historie«. 135 s. Kr. 49,00. Naturkampens skriftserie nr. 2. Forlaget politisk revy.

I årene efter 1968 rullede den fagkritiske bølge ind over de samfundsvidenskabelige og humanistiske institutter ved universiteterne. Studerende og yngre lærere tog deres fag op til kritisk overvejelse. Det startede med den s.k. interne fagkritik: var fagets teoretiske fundament egentlig godt nok? Men efterhånden blev også den s.k. eksterne fagkritik draget ind i debatten: hvad var faget samfundsfunktioner? Hvad kunne faget bruges til?

Naturvidenskaberne, herunder biologien, var lidt langsommere i optrækket. Under indflydelse af, at den eksterne fagkritik var dominerende i midten af halvfjerdserne, kom den kritiske biologidebat mest til at dreje sig om biologernes erhvervsfunktioner og kapitalens miljøproblemer. Men som et spejlbillede af fagkritikken indenfor samfundsfag og humaniora, er de yngre biologer nu begyndt at tage mere alvorligt fat i den interne fagkritik, d.v.s. at undersøge biologiens teoretiske grundlag. Jesper Hoffmeyers artikler om evolutionsteorien i tidsskriftet *Naturkampen* i perioden 1977-79 var et af de vigtigere initiativer til at få gang i denne diskussion.

Misvisende titel

Hoffmeyers artikler er nu blevet samlet i en bog med titlen *»Evolution, økologi og historie«* og forsynet med et kort nyskrevet forord. Egentlig er

titlen på bogen misvisende. Hoffmeyers produktion har i de sidst fire, fem år været led i et samlet felttog imod naturvidenskaberne. Denne seneste expedition gør en taktisk manøvre for at nå sit strategiske mål. Bogen handler, ifølge sin undertitel, om biologiens teoretiske grundlag, evolutionsteorien i sin moderne udformning, og den berører også perifert dele af økologien. Men angrebet på neo-darwinismen er for Hoffmeyer bare en anledning til at udvikle to videnskabsteoretiske fronter: den ene er hans fundamentale afvisning af den eksperimentelle metode indenfor naturvidenskaberne, den anden er at erstatte den dominerende reduktionistiske filosofi med en holistisk ditto. Måske skulle bogen hellere hedde: »En kritik af den reduktionistiske, eksperimentelle naturvidenskab?»

I kapitel 1 og 2 gennemgår Hoffmeyer hvad han kalder »gen-tænkningen«s historie og sammenbrud. Det faglige hovedargument er, at gen-tænkningen, »forsøget på at forklare den levende natur og dens evolution ud fra genernes egenskaber og hyppigheder« (s. 17) er gået fallit. Dette neodarwinistiske projekt, »at forklare evolutionerne ud fra det laveste niveau, genernes, er både akavet, men selvfølgelig også tilsvarende dristigt« (s. 44), konkluderer Hoffmeyer.

I kapitel 3 diskuteres sociobiologien, et forsøg på, ud fra den moderne evolutionsteori, at forklare den udbredte sociale adfærd i dyreriget, der fik sit gennembrud i midten af halvfjerdserne med udgivelsen af E. O. Wilsons *»Sociobiology«*. Wilsons forsøg på at udstrække sociobiologiens resultater til det menneskelige samfund er blevet skarpt kritiseret, især af radikale biologer i USA. Hoffmeyer argumenterer her for det synspunkt, at »sociobiologien blot er en ekstrem videreføl-

relse af gen-tænkningen« (s. 80).

I kapitel 4 skitseres så et alternativ, ikke blot til hvad Hoffmeyer opfatter som biologernes forsøg på at reducere evolutionen til forandringer på genniveau, men også til reduktionismen indenfor biologien i almindelighed. Hoffmeyer antager eksistensen af et »hierarki af organisation i den levende natur«, hvor de højere organisationsniveauer, økosystemet og biosfæren, sætter grænsebetingelserne for de lavere niveauer.

Eksperimentet

Til sidst, i kapitel 5, blir den interne og eksterne biologikritik knyttet sammen. Den teknologiske krise (miljø-ødelæggelsen, genetisk manipulation m.m.) og krisen indenfor evolutionsteorien har sin rod i samme fænomen. Den eksperimentelle metode har været fordelagtig for de dele af evolutionsbiologien (den reduktionistiske gen-tænkning), der netop har støttet sig på den eksperimentelle arbejdes resultater. Eksperimentet, den metode at studere naturen under isolerede, kontrollerede betingelser, har, ifølge Hoffmeyer, sit modstykke i den teknologiske manipulation af naturen, hvor der ikke bliver taget hensyn til de totale effekter af indgrebene. Hoffmeyer konkluderer »at vores magt over delaspæker både videnskabeligt og teknologisk er blevet så kolossal, at naturen som sammenhængende system står tilbage som det egentlige problem« (s. 122).

Jesper Hoffmeyer er god til at formulere sig. Hans bøger og artikler er altid let læste og fænger. Han er også en velskolel biokemiker, og når han således mener at han gør op med grundene til den moderne biologi, kan man ikke på forhånd afvise hans ideer som pure lomfilosofi. Mange af de ting han her tager op er også interessante, jeg tænker især på ideen om den eksperimentelle metodes betydning for den reduktionistiske tænkning, en god materialistisk tese der burde afprøves af empirisk arbejden- de videnskabshistorikere.

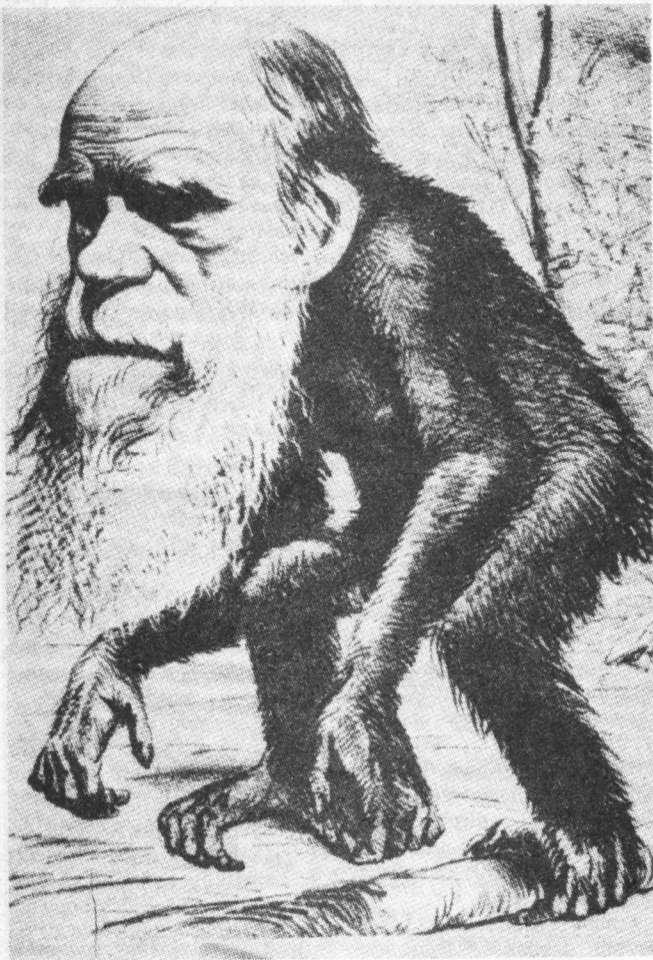
Forargelse

Men når det er sagt, vil jeg også ha' lov at sige, at jeg bliver lidt forarget over, at disse tanker er udgivet i denne form.

En sag er, at sidde og sludre om alternativer til reduktionismen på et redaktionsmøde i *Naturkampen* eller at præsentere sine spekulationer på et seminar overfor en mindre kreds. Men en anden sag er offentlig at udgive en fundamental kritik af biologien — ansatsen til et nyt paradigme, som Hoffmeyer med en stor portion selvtillid kalder det. Det kræver nemlig et rigeligt mål af ansvarlighed. Bogen vil nok få respons indenfor de dele af vinstrefløjen for hvilken »naturvidenskab« er et ord på linje med »borgerlig« eller »reaktionær«. Hoffmeyer høster letkøbte sejre ved at strø om sig med udtryk som »borgerlig naturvidenskabsforskning« (hvad er i øvrigt det specifikt socialistiske i Hoffmeyers perspektiv i forhold til Barry Barnes?) og at affærdige et af dette århundredes største videnskabsfilosoffer, Karl Popper, med udtrykket »Popper's falsifikationscirkus«.

Uhæderlighed

Jeg kan ikke frigøre mig fra det indtryk, at Jesper Hoffmeyer er gået ind i sit emne lidt for hurtigt. Hans fremstilling er somme tider lovligt overfladisk, for ikke at sige vildledende. Dette gælder især kapitlerne 1-3. Kritikken af gen-tænkningens historie og sammenbrud slår åbne døre ind. Hvilken biolog tror idag på den neodarwinisme, som Hoffmeyer maler op som det store uhyre indenfor biologien idag? Det er symptomatisk, at Hoffmeyer også er nødt til at mobilisere en lang række biologiske autoriteter indenfor selvsamme neodarwinisme i sin kamp imod den »dominerende neodarwinisme«. F. eks. siges (s. 61), at Dobzhansky i 1955 fremsatte den s.k. »balancehypotese«, og »med denne hypotese var omsider mutationens og individets vigtighed for evolutionen skubbet i baggrunden, mens økologiske faktorer og den populationsmæssige variation overtog deres centrale rolle«. Men hvis nu Dobzhansky, en af genetikens forgrundsgestalter, allerede for 25 år siden rettede denne afgørende kritik, hvad er så Hoffmeyers ærinde idag? En mulighed er, at bogen mere er et angreb på den populære biologioptattelse, men dette fremgår ingen steder i teksten. Jeg undrer mig også

over, at Hoffmeyer ikke har taget dette kritikpunkt mere alvorligt, da han udgav bogen, idet han på netop dette punkt blev kritiseret i Naturkampen (nr. 7, 1978). Hoffmeyers svar på kritikken var ikke tilfredsstillende, og det er ikke helt hæderligt at ignorere en af de få skriftlige kritikker, der er kommet af artikelserien.

Sammenblanding

I kritikken af sociobiologien blander Hoffmeyer flere ting sammen: 1) er det muligt at forklare fænomener i det menneskelige samfund ud fra en almen teori om biologiske »samfund«, altså at reducere samfundsvidenskaberne til biologi? 2) hvis ja på det første spørgsmål, er det da muligt at forklare fænomener i det menneskelige samfund, herunder f. eks. altruisme, ud fra biologiske teorier, der bygger på det forenkede gen-tækningsprincip (»et gen — en egenskab«)? 3) er sociobiologien, i dele eller i sin helhed, en adækvat teori om biologiske »samfund«? Ud fra kritikken af gen-tæknin-

gen i kapitel 1 og 2 kan Hoffmeyer nu svare benægtende på det andet spørgsmål. Men her ved er intet sagt om det første problem, og blot lidt sagt om det tredje, som jo er de interessante når vi skal tage stilling til de seneste års diskussion omkring sociobiologien.

Det er også en letkøbt flirt med modelunerne på venstrefløjen at referere »kinselection«-teorien og afslutningsvis sige: »som man kan se, er der tale om en god kapitalistisk *cost-benefit*-analyse overført på generne«. For det første fremgår det ikke af argumentationen, for det andet ville det være svært ikke at få øje på nogen naturfænomener, der ikke med lidt god vilje kunne fortolkes som udslag af gammel, god kapitalistisk købmandsregning.

Reduktionisme

Der kunne påpeges flere lignende uøjagtigheder i de første tre kapitler. Men det er egentlig underordnet, da disse kun er en taktisk omvej til målet: kritikken af reduktionismen.

Jesper Hoffmeyers alternativ til reduktionismen er værd at citere i sin helhed:

»Den levende natur er et hierarkisk organiseret system. Generne er organiseret i kromosomer, som er organiseret i genotyper, som er organiseret i fænotyper (individer), som er organiseret i populationer, som er organiseret i økosystemer, som er organiseret i biosfærens geobiokemiske kredsløb. På det nederste kompleksitetsniveau pulserer innovationerne — mutationerne kommer og går. På det øverste er tidsperspektivet majestetisk, det holder de underliggende niveauer fast i en jernklo i kraft af en veltrimmet organisation, hvis styrke er dens »erfaring« ...» (s. 43) Min fremhævelse).

Jernkloen

Spørgsmålet er så, hvad vi har vundet ved at erstatte den påståede dominerende reduktionisme med dette systemteoretiske metafysiske univers? Til syvende og sidst er der i begge tilfælde tale om en form for reduktionisme. I gentæknningens tilfælde *nedad* til generne, i Hoffmeyers system *opad* til biosfærens jernklo. Hoffmeyer er fast overbevist om, at hans hierarkisk ordnede system, med »jernklo« og det hele, er en kendsgerning: »Eksistensen af dette hierarki af organisation i den levende natur er et forhold af så grundlæggende betydning, at ingen biologisk teori af betydning kan være blind for det« (s. 96). På dette punkt er det lige så svært at argumentere imod Hoffmeyer som at overbevise Syvendedagsadvølkisterne om det fejlagtige i skabelsteorien.

Det er mærkeligt at have fulgt Jesper Hoffmeyers religionskamp imod den »borgerlige naturvidenskab« og dens reduktionisme og så bagefter få at vide, at valget mellem de to opfattelser er et politisk valg. Det er nemlig ikke politisk ligegyldigt, mener Hoffmeyer, om evolutionsteorien går ud konkurreren mellem individerne eller fra den strenge organisation af systemer. En ting er dog at påvise i hvor høj grad vore naturforestillinger er prægede af den fremherskende samfundsideologi, en anden er direkte at gøre en dyd af nødvendigheden. På side 125-6 siger Hoffmeyer nemlig lige ud, at socialisme er lig med

overordnet styring. Altså må vi vælge en anden evolutions-teori — én der bygger på forestillingen om den oppefra organiserede natur.

Totalitær ideologi

Der er flere der har påpeget at Darwins evolutionsteori spejler grundtrækkene i konkurrencekapitalismens England. Er ikke Jesper Hoffmeyers verdensanskuelse til gengæld en ideologisk genspejling af det totalitære samfund?

Det hele er meget alvorligt fremsat, og mange på venstrefløjen vil sikkert nikke benøvet og sige »ih dog«. Men jeg undrer mig alligevel over, at den irrationalisme, og nu altså på det sidste den totalitære ideologi, som tidsskriftet Naturkampen og Jesper Hoffmeyer repræsenterer indenfor dansk videnskabskritik har fået lov til at stå uimodsagt i så lang tid. Det er på tide at nogen med ben i næsen sætter sig ned og bruger et halvt års tid på at kulegrave fænomenet, gerne med historiske paralleller til en anden tid, med en anden irrationalisme og en anden totalitær ideologi. Som motto for undersøgelsen vil jeg foreslå at man bruger et udtryk fra feltherrens eget våbenarsenal: »Hoffmeyers evolutions-cirkus«.

PS. Jeg bør måske tillægge at Naturkampen også bringer en del fornuftigt stof, f. eks. indenfor toksikologi og arbejdsmedicin, og ikke mindst en artikel for nylig af Helge Kragh, som ved at gennemgå videnskabsfilosoffen Feyerabend retter et angreb imod irrationalismen.

Thomas Söderqvist er lektor i biologi ved Roskilde Universitetscenter og forsker i økologiens moderne historie.

ENERGI-JAGT — Jagten på energikilder i de arktiske egne sker under overtrædelse af menneskerettighederne, mener Inuit — den oprindelige arktiske befolkning — som vil drøfte dette og mange andre problemer på Inuit Circumpolar Conference i Nuuk (Godthåb) i slutningen af juni. Omkring 300 inuit fra Alaska, Canada og Grønland deltager i konferencen. Desuden er bl.a. Menneskerettighedskommissionen og Verdenssundhedsorganisationen WHO, anmodet om at sende observatører til Nuuk. (RB)